

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

3/1-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

3/1-сан 2024

март

Шөлкемлестіріушілер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Улфат МАҲҚАМОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Сапардурды АБАЕВ	Сафо МАТЧОН
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Шукурилло МАРДОНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Арзы ПАЗЫЛОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Раъно ОРИПОВА
Интизар АБДИРИМОВА	Бахтиёр РАХИМОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Фуркат РАЖАБОВ
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Умида БАҲАДИРОВА	Дилшода САПАРБАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Феруза САПАЕВА
Ботир БОЙМЕТОВ	Зайниддин САНАҚУЛОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Қаххор ТУРСУНОВ
Шахло БОТИРОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Амангелди КАМАЛОВ
Шохида ИСТАМОВА	Вохид КАРАЕВ
Умида ИБРАГИМОВА	Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Лола ИСРОИЛОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Сабит НУРЖАНОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Захия НАРИМБЕТОВА	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ АДЕБИЯТ

Тилеумуратова Г.Т. Қорақалпоқ адабиётин ўқитишда халқ оғзаки ижодидадан фойдаланиш усуллари	9
Aytbayev D.T. Ergash gapli qo'shma gaplarda diktum va modusning ifodalanishi	13
Mamarizayeva F.Z. Tarjimada badiiy asar uslubini saqlashning turli strategiyalari va bu jarayonning o'ziga xosligi (S.Ahmadning "Jimjitlik" asari misolida)	17
Qurbonova D.A. Neyrolingvistikaning fan sifatidagi ahamiyati	22
Odiljonova K.A. Leksikologiya hamda uni o'qitishga doir o'quv materiallari mazmuni hamda o'quvchilarda leksik kompetentlikni shakllantirish hamda so'zdan foydalana olishning mavjud ahvoli	27
Sultonkulov O.J. Zamonaviy tilshunoslikda "Vaqt" konseptini pragmatik jihatdan o'rganish masalalari	34
Еркибаева Г.Г., Турсуналиева Г.Б., Абдикаримов А. Фразеологические словари и фразеологическая компетенция	39
Otabayev M. N. The role of games in teaching English	45
Majidova G. Strategies for developing students' critical thinking skills in teaching foreign languages	49

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Turumbetova A. Oqiw sabaqlaridan tisqari dogerek jumislarin otkeriw metodikasi	54
Temirbekova A.O., Saribaeva B. Jahn talim sistemasinda - talim	63
Тулишов Ғ. Талабаларда креативлики баҳолашнинг ўзига хос хусусиятлари	67
Ismadiyarova U.A. Ma'naviy-ahloqiy tarbiya mexanizmlarini etnopsixologik qadriyatlar asosida takomillashtirish	73
Юсупов С. С. Таълим-тарбия тизимини бошқарувида раҳбарлик ва ташкилотчилик фаолиятининг педагогик асослари	80
Абдурахимов Қ.А. Тафаккур жараёнига айтиб туришларнинг таъсири ва роли	89
Рўзиматов Э.Й., Рўзиматов Э.Э. Замонавий ўқитувчи-кегажак бунёдкори	99
Turdiqulova N.T. Kasbiy kompetentlikni shakllantirish jarayonida xorijiy tajribalardan foydalanishning samaradorligi	103
Хамрокулова Ш.Э. Даволаш педагогикасининг фан сифатида ривожланиши	113
Содиқов У., Жўраев А. Масалаларни ечишда ўқувчиларда математик моделлаштириш кўникмаларини шакллантириш	120
Абдуллаева Г.А. Маънавий тарбияни миқдорий хусусиятлари	125
Хайдарова Х.Р. Ёшлардаги ахборот-виртуал саводхонлики ривожлантиришда рақамли медианинг роли	130
Хамрокулова Ш.Э. Экологик тарбия механизмларини такомиллаштиришнинг методологик асослари	135
Худайназаров Т.А. Талабалар ўқув фаолияти самарадорлигини таъминлашда рағбат ва жазо феноменларининг роли	141
Ахрарова З.Б. Маънавий - ахлоқий тарбия жараёнларида Маҳмудхўжа Бехбудийнинг ижтимоий – педагогик меросидан фойдаланиш	148
Jumabaev A.D. Axloqiy ta'limda qo'llaniladigan usullar va texnologiyalarning o'ziga xos xususiyatlari	154
Xushbaqov D. Q., Sodiqov U. J. Talabalarda mental dunyoqarashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	163
Sultansaidova M.A. Xorijiy tajribalar asosida bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish	170
Абдурахимова Д.А. Интегратив ёндашув асосида бўлажак офицерларнинг ахлоқий-руҳий, жанговар компетентлигини ривожлантиришда маънавий маданиятнинг роли	175
Mirzayev Sh.T. Harbiy ta'lim fakultetlari talabalarining innovatsion fikrlashlarini rivojlantirish omillari	182

Орлова Т.А. Иммерсивные технологии - как средство развивающего аспекта в обучении астрономии студентов педагогических вузов	329
Mamatoxunov Yo.A. Integration of modern technologies into the educational process: analysing the impact on learning outcomes in physics	336

БАСЛАЎШИ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Ixlasov I. Baslawish klasslarda lingvistikalıq kompetensiyağa tiykarlangan qatnaslardı qalıplestirıwde kompetensiyanıń mazmun hám mánisi	342
Xurvalieva T.L. Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional zo'riqishning kelib chiqish sabablari va uning yechimlari	346
Narimbayeva L.K. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish	350
Shanasirova Z.Y. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining boshqaruv jarayonini takomillashtirishda pedagogik mahorat ko'nikmalarini rivojlantirish	355
Nosirova R. X. Steam ta'lim texnologiyalari, maktabgacha ta'limni rivojlantirishning innovatsion yo'nalishi sifatida	359
Abdullayev A.A. Boshlang'ich sinf jismoniy tarbiya darslarida innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash xususiyatlari	363
O'razaliyeva S. T. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisiga qo'yiladigan zamonaviy pedagogik va kasbiy talablar	366
Davletmuratova E., Orazbaeva G. O'quvchi yoshlarni vatanparvarlik tuygusini tarbiyalashda xalq pedagogikasining ahamiyati	370
Azamatova D. Sh. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyatining turlari	374
Maripova N.X. Maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy holatiga o'yinlarning ta'siri	378
Xidoyatova N.A. Ta'limni modernizatsiyalash sharoitida maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruv jarayonini takomillashtirish	381
Achilova M. S. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqaruv jarayonini takomillashtirishning pedagogik asoslari	386
Mutalova D. A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik kreativlik va kasbiy kompetensiyani shakllantirish	391
Kasimova N. D., Tojiddinova Z. O'smir - o'quvchilarni kompyuter o'yinlari vositasi yordamida ta'lim sifatini oshirishning nazariy va amaliy jihatları	395
Tursunboyeva M. D. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarida ma'naviy sifatlarini tarbiyalash	402
Abduraximov D.D. Milliy harakatli o'ynlar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini ahloqiy tarbiyalash	406
G'anixo'jayev A.Sh. Aqliy va jismoniy salomatlikning bog'liqligi	410
Muratova M.O. Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda hayot xavfsizligi ko'nikmalarini shakllantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati	413
Babiyeva D.R., Ochilova X.Sh. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvning zaruriyati	418
Ergasheva B.Z. Modernizatsiyalash sharoitida oliy ta'lim tashkilotlarining bo'lajak tarbiyachilarini kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning pedagogik muammolari	423
Eshmamatova S.T. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarda psixologik moslashuvchanlik mexanizmlarini takomillashtirish	426
Buriyeva A.N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ta'limiy o'yinlarning didaktik ta'minotini yaratishga oid turli yondoshuvlar	429
Ilyosboyev S.B. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining uzluksiz pedagogik amaliyotini tashkil etish yo'llari	434
Aybotayeva M.X. Maktabgacha ta'limda qo'llaniladigan o'yinlarni tashkil etish yo'llari	438
Eshboyeva D.D. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida rivojlantiruvchi markazlarni tashkil etish	442
Adilbaeva G.Y. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiya	446
Adilbaeva G.Y. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tabiat bilan tanishtirish xilma-xil shakllari	452

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING HISSIY HOLATIGA O'YINLARNING TA'SIRI

Maripova N.X.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
"Maktabgacha ta'lim metodikasi"
kafedrası katta o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: o'yinlar, faoliyat, his-tuyg'u, didaktika, psixo-emotsional rivojlanish, tarbiya.

Ключевые слова: игры, деятельность, эмоция, дидактика, психоэмоциональное развитие, обучение.

Key words: games, activity, emotion, didactics, psycho-emotional development, training.

Hammamiz bilamizki, maktabgacha ta'limda yetakchi faoliyat turiga o'yin kiradi. O'yin turlari xilma-xildir, bularga didaktik o'yinlar, erkin o'yinlar, sport o'yinlari, estafeta o'yinlari va hokazolar kiradi. O'yinlar orqali biz maktabgacha ta'lim yoshdagi bolajonlarimizga ta'lim va tarbiyani amallga oshiramiz. Demak, ta'lim-tarbiyani jarayonida biz o'yinlarning maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy holatiga o'yinlarning kata ta'siri borligini e'tirof etishimiz mumkin.

O'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ular nafaqat bolaning shaxsini rivojlantirish va tarbiyalash uchun, balki uning ruhiy holatini oldini olish va tuzatish uchun ham ishlatilishi mumkin.

Rus pedagogi Pletneyeva Elena Borisovnaning o'z maqolalarida his-tuyg'u va o'yin haqida shunday fikrlarni bildirib o'tgan : «O'yin-bu despotizm va kattalarning bosimidan xalos bo'lgan hayoliy dunyo, ko'chirilgan istaklarni kashf etish dunyosi, amalga oshirib bo'lmaydigan narsalarni amalga oshirish dunyosi» , A. S. Spivakovskaya.

Chin dildan quvonish, odamlarning his — tuyg'ulari va hissiy holatlarini tushunish, o'z xohish-istaklarini aniq ifoda etish va odamlar bilan muloqot qilish, san'at va hayot namoyonlarini qabul qilish qobiliyati-bularning barchasi bolaning hissiy jihatdan qanday shakllanishiga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi

bolaning hissiy sohasi qanday rivojlanganligi kichik odamning dunyoni anglashiga va u bilan muvaffaqiyatli o'zaro munosabatlarga ta'sir qiladi.

Tuyg'ular-bu insonning psixologik holatining o'ziga xos turi, ular kayfiyat va his-tuyg'ular shaklida namoyon bo'ladi. (quvonch, qayg'u, qo'rquv va boshqalar).

Hissiy ta'sir orqali tarbiyalash juda nozik jarayon. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'yini turli xil his-tuyg'ular, hayrat, hayajon, quvonch va zavq bilan to'la. Bu o'yin faoliyatidan nafaqat bolaning shaxsiyatini rivojlantirish va tarbiyalash, balki uning ruhiy holatini oldini olish va tuzatish uchun ham foydalanish imkonini beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy sohasini rivojlantirish xususiyatlari:

- ular hali o'zlarining his-tuyg'ularini, tajribalarini boshqara olmaydilar (0 dan 1 yilgacha)
- ular hissiyotlarning namoyon bo'lishining ijtimoiy shakllarini o'zlashtiradilar (1 yoshdan 3 yoshgacha)
- ularning his-tuyg'ulari ko'proq tafakkur va idrok bilan bo'g'liq bo'ladi (3-4 yoshgacha);
- maktabgacha yoshdagi bolalarda yuqori tuyg'ular shakllana boshlaydi (5-6 yoshdan boshlab-estetik, axloqiy, intellektual).

Maktabgacha yoshdagi bolaning hissiy rivojlanishining eng muhim tarkibiy qismi empatiyaning rivojlanishi, ya'ni hamdardlik va boshqa odamlarning tajribalari va his-tuyg'ularini tushunish qobiliyatidir. Empatiyani rivojlantirgan bola har doim u yoki bu odamning ichki holatini his qila oladi va unga yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda empatiyaning shakllantirish maktabda muvaffaqiyatli o'qish, uning oson ijtimoiylashuvi, muammosiz muloqotining kaliti hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni hissiy jihatdan takomillashtirish bo'yicha quyidagi ikki yo'nalishdagi ishlarni amalga oshirishi kerak:

1. Tuyg'ularni ajrata olish va taqqoslash qobiliyatini shakllantirish: qiziqarli, zerikarli, qayg'uli, xotirjam, qo'rqinchli, qiziqarli va boshqalar;

2. Tuyg'ularni to'g'ri ifoda etish va boshqa insonlarning boshdan kechirgan his-tuyg'ularni to'g'ri ajarta olish qobiliyatini shakllantirish.

Bolalarga hissiy ta'sirni quyidagi vositalar yordamida amalga oshirish mumkin:

1. syujetli rolli o'yinlar orqali;
2. psixogimnastik o'yinlar;
3. harakatli o'yinlar;

4. erkinlikni rivojlantiruvchi o'yinlar va vazifalar;
5. tasavvurni rivojlantiruvchi o'yinlar;
6. o'yin mashqlari;
7. musiqa tinglash va uni muhokama qilish;
8. ertaklar va hikoyalarni o'qish.

Yuqoridagi fikrlarga ko'ra shunday xulosa qilish mumkin: qanday bo'lmasin o'yin turlarining barchasi maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarning his-tuyg'ularni rivojlanishida katta o'rni bor. Shunday ekan, o'yinlarni tanlashda albatta maktabgacha yoshdagi bolalarning yoshini, xarakterli xususiyatlarini inobatga olish va muntazam ravishda ulardan foydalanish kerak.

Adabiyotlar:

1. Methodology for teaching the image of a portrait of preschool children. MN Khamidovna - Academic research in educational sciences, 2020 Cited by 1 Related articles All 2 versions
2. Возможности использования кластерного подхода в образовании дошкольников во взаимодействии семьи и махалли Н.Х.Марипова Образование наука и инновационные идеи в мире. Выпуск журнала №-38 Часть-1_ Февраль –2024
3. Maripova N.X. Innovatsion muhitda bo'lajak tarbiyachilarni eksperimental faoliyatga tayyorlash. Ta'lim, fan va innovatsiya. 3-son, 2022-yil
4. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. М.: Издательство Смысл, 2004 – 512 с.
5. Додонов Б.И. Эмоции как ценность. М.: Политиздат, 1978 – 272 с.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yohdagi bolalarning hissiy holatiga o'yinlarning ta'siri haqida so'z yuritimiz.

РЕЗЮМЕ

В этой статье мы поговорим о влиянии игр на эмоциональное состояние детей дошкольного возраста.

SUMMARY

In this article we will talk about the influence of games on the emotional state of preschool children.